

novat Melvin Oliver, James Johnson ja Walter Farrell. Kysymys, jota pohdittiin, koski Rodney Kingin ruumista. Oikeudenkäynnissä videofilmi paloiteltiin ja jäädytettiin liikkumattomiin mikrohelmiin, joita ekspertit huolella analysoivat.

Todellinen kysymys ei kuitenkaan ollut se liikkuko ruumis videota filmattaessa, vaan se, että se oli liikkunut ennen sitä. Tämän osoittaa Dumm hyvin artikkelissaan. Rodney King oli tavattu valkoisten asuinalueella. Segregaatio, poissulkeminen ja tarkkailu eivät ilmeisesti jostain syystä olleet toimineet. Kingin läsnäolo valkoisella alueella toi poliisien ja tuomarien mieleen tapahtuman vuonna 1987, jolloin mustat jenginuoret ampuivat valkoisen naisen valkoisella alueella Westwoodissa. Edelleen valvonta ei ollut toiminut sinäkään mielessä, että video tapahtumasta oli amatöörvideo. Sitä ei oltu käsitelty, muokattu ja tuotettu, vaan se oli täysin kontrolloimaton. Asioiden oikea järjestys olisi ollut se, että poliisi olisi monitoroinut julkista tilaa helikoptereillaan, autoillaan ja videokameroillaan. Kingin järjestykseen panemisessa oli siis loppujen lopuksi kyse yhteiskunnallisen kaaoksen torjumisesta, kuten Williams osoittaa. Oikeudenkäynnissä poliisit olivat aina poliisiosasto, vastapuoli oli Rodney King, yksilö ja hänen kaltaisen-
sa.

Entä Suomi?

On selvää, että vuoden 1992 mellakat ovat olleet tärkeä tapahtuma Yhdysvalloissa ja niillä on ollut useita seurauksia. Esimerkiksi uskonnolliset väkivallat käyttäneet mellakoita yhtenä lisäperusteluna vaatimuksilleen hyvinvointivaltion lakkauttamisesta tulkitessaan mellakat osoituksena liberaalien projektien epäonnistumisesta. "Olemme tehneet koko ympyrän", Michael Omi ja Howard Winant kirjoittavat, "köyhyys ja diskriminaatio nähtiin aikaisemmin syynä vaatia valtion toimintaa. Nyt entinen ratkaisu (valtion toiminta) nähdään syynä ongelmiin (ihmisten riippuvuus), ja mikä ennen oli ongelma (köyhyys) on nyt ratkaisu (markkinat)".

Mutta onko teos vain Yhdysvaltojen poikkeuksellisuudesta kertova teos, vai

onko se relevantti myös Suomessa? Voisiko Suomessa syntyä Los Angelesin mellakoiden kaltaisia moniroituisia postmoderneja leipämellakoita? Voisivatko tiedotusvälineet Suomessa tehdä tapahtumasta näytelmän, joka hämärtää todelliset prosessit ja syyt? Mielestäni kirja antaa vastauksen näihin kysymyksiin ja siksi se on ajankohtainen ja tärkeä myös Suomessa.

Eräs mellakoiden syy oli se, että mustat ja latinot eivät tulleet toimeen korealaisten kauppiaiden kanssa. Kun latinoilta kysyttiin, miksi he ryöstävät ja polttavat korealaisten kauppiaita, he sanoivat vihaavansa korealaisia, "kaikki vihaavat korealaisia". Kirjan eräissä artikkeleissa epäillään, että syynä tällaiselle vihalle saattaa yksinkertaisesti olla jokin pieni tapojen erilaisuus, korealaiset eivät ehkä hymyile yhtä paljon, eivät katso silmiin, eivät anna rahaa käteen.

Sanomalehdillä, elokuvilla ja televisio-ohjelmilla on tärkeä rooli tällaisen vihan luomisessa ja erilaisuuden määrittelyssä.

Yhdysvalloissa ne loivat mielikuvia esimerkiksi mustista työttömistä ja rikollisista, ja liittivät mustuuden epäjärjestykseen. Huolimatta siitä olivatko nämä kuvat valheellisia vai todellisia, vähitellen ne juurtuivat ja ennen pitkää rodullinen luokittelu tunkeutui kaikkialle kunnes syntyi yhteiskunta, jossa rodullinen identiteetti ja luokittelu on kaikkea sosiaalista elämää määrittävä piirre. Uskaltaisni väittää, että Suomessa on aloitettu tällainen määrittely ja luokittelu. Tutuja ovat kuvat venäläisistä mustanpörssin kauppiaista, laiskoista somalaista, kiinalaisista (jotka eivät vielä ole edes saapuneet Suomeen) öykkäreistä. Tällaisessa tilanteessa Rodney Kingin tapausta analysoivan teoksen ansio on selittää, miten rotulevottomuudet syntyivät vähitellen ja huomaamatta kehittyneistä rakenteista, joissa valheella ja sattumanvaraisilla tekijöillä on myös roolinsa.

Anne Haila

Atlas/ti — työkalupakki laadulliseen analyysiin

MOILANEN, Timo & ROPONEN, Seppo. Kvalitatiivisen aineiston analyysi Atlas/ti-ohjelman avulla. Menetelmäraportteja ja käsikirjoja 2/1994. Kuluttajatutkimuskeskus.

MUHR, Thomas. Atlas/ti — Computer Aided Text Interpretation & Theory Building. Release 1.1E User's manual. 2nd edition. Berlin 1994.

Määrällisessä tutkimuksessa tietokoneiden käyttö on jo pitkään ollut itsestään selvää. Tilastollisia analyyseja on tehty atk-pohjaisesti 1960-luvulta lähtien eikä kukaan kaipaakaan laskutikkua takaisin. Laadullisissa analyyseissä tietokoneiden käyttö on yleistynyt vasta kymmenen viime vuoden aikana. Syyt ovat osin teknisiä: laadullisessa tutkimuksessa konetta tarvitaan koko tutkimusprosessin ajan, mikä edellyttää kohtuuhintaisia ja suorituskykyisiä henkilökohtaisia tietokoneita. Mutta kuten Moilanen & Roponen menetelmäraportissaan muistuttavat, syyt ovat myös kulttuurisia: kvantitatiivisiin aineistoihin erikoistuneet tutkijat ovat suhtautuneet tietokoneisiin myönteisemmin kuin kvalitatiivisten aineistojen tutkijat, jotka yhä hieman epäilevät tietokoneavusteisen analyysin mahdollisuuksia.

Ilmeisesti näiden epäilyjen vuoksi lähes kaikissa lukemissani atk-pohjaisissa laadullisissa menetelmissä käsiteltyissä kirjoituksissa on katsottu aiheelliseksi varoittaa ohjelmiin liittyvistä liiallisista toiveista tai uhkista, joten liitytään joukkoon: ohjelmat ovat vain apuvälineitä, jotka lähinnä korvaavat vaikeasti käsiteltävät A4-vuoret, marginaalimerkinnot, kortistot, memot, avainsanojen merkittämisen tekstiin, värikynät, sakset, liiman jne. Ne eivät itse tee ajattelutyötä sen enempää kuin tekstinkäsittelyohjelma kirjoituksia.

Moilanen ja Roponen pyrkivät useassa eri kohdassa todistelemaan, ja vieläpä hyvällä menestyksellä, etteivät he ole tietoko-

neisiin hurahtaneita frikkejä ja että tietokoneen käytöllä ei ole tarkoitus mekanisoida analyysiprosessia tai latistaa monisyisiä ilmiöitä konekielen tasolle.

Laadullisen aineiston analyysiin tarkoitettujen ohjelmien ovat yleensä koodaus-orientuneita. Ne perustuvat koodaukseen ja aineiston uudelleen hakemiseen. Perusideana on, että aineisto pilkotaan osiin ja kasataan uudella tavalla. Näin siitä saadaan ulos asioita, jotka eivät muuten tulisi esiin.

Moilasan ja Roposen teoksessa koodausta määritellään näin: "Kvalitatiivisen aineiston yhteydessä koodaaminen on tutkijan aktiivista toimintaa, jossa tutkija tuottaa havaintoja aineistosta analysoimalla tietyn kohdan aineistosta ja sijoittamalla sen sopivan kategorian alle. Toisin sanoen koodaus tarkoittaa tekstisegmentin merkitsemistä, mikä koostuu tekstialueen rajaamisesta ja sen nimeämisestä."

Koodauksen jatkuva tarkentuminen analyysiprosessin aikana johtaa tutkimuksen keskeisten käsitteiden luomiseen.

Laadullisten aineistojen analyysiohjel-

mista kehittyneimpiä on Atlas/ti-niminen ohjelma, jonka pääarkkitehtina on ollut Thomas Muhr Berlinin yliopistosta. Kun ensimmäisen sukupolven ohjelmat painottuivat pelkästään aineiston koodaukseen ja koodien uudelleen hakemiseen, toisen polven ohjelmissa kiinnitetään huomio lisäksi koodien välisiin suhteisiin. Atlaksen erityisominaisuus on verkostoeditori, jonka avulla koodien välisiä suhteita voidaan tarkastella graafisessa muodossa.

Atlaksen käytössä keskeistä on myös memojen, tutkimusprosessiin liittyvien muistiinpanojen tekeminen. Memoja voidaan helposti kirjoittaa esim. koodista (vaikkapa sen määrittely), yksittäisestä tekstisegmentistä, yksittäisestä haastattelusta, koko aineistosta, koodien välisistä suhteista jne. sitä mukaa kuin jotain muistiinpanemisen arvoista tulee mieleen. Ohjelman avulla muistiinpanot pysyvät hyvin järjestyksessä ja ovat ennen kaikkea yhteydessä siihen kontekstiin missä ne ovat syntyneet.

Parhaiten Atlaksen pääsee kiinni käyttämällä rinnakkain Muhrin omaa käsikirjaa

ja Moilasan & Roposen ohjelmasta kirjoittamaa mainiota menetelmäraporttia. Kun Muhrin lähtökohdista on itse ohjelma, Moilasan & Roposen näkökulmana on sen käyttö. Moilanen & Roponen keskittyvät vain analyysiprosessin kannalta keskeisiin toimintoihin, ja raportin avulla ohjelman punainen lanka selvääkin huomattavasti helpommin kuin Muhrin käsikirjasta. Ohjelman lukuisiin yksityiskohtiin ja erityisominaisuuksiin perehtyminen puolestaan edellyttää Muhrin manuaalin käyttöä.

Erytisen huomion ansaitsee Timo Moilasan kirjoittama luku, jossa hän kriittisesti käsittelee atk-pohjaisen laadullisen analyysin metodologisia ja teoreettisia perusteita. Tällaista ohjelmien takana olevien oletusten purkamista toivoisi useamminkin näkevänsä atk-manuaaleissa.

Monien muiden analyysiohjelmien tapaan Atlas/ti perustuu 1960-luvulla kehitetyssä grounded theoryssa (Barney Glaser & Theodore Strauss) käytettyihin analyysiopeeraatioihin. Lähtökohdiltaan grounded theory on hypoteettis-deduktiivisen tie-

Filosofinen aikakauslehti *niin & näin*

Kesäkuun *niin & näin* sisältää:

Terry Eagletonin haastattelu; Martin Heidegger: *Tekniikka ja Paluu*; Deleuze & Guattari; Kuusi näkökulmaa totuuteen (keskiaika, Heidegger, hermeneutiikka, Gramsci, Foucault ja Putnam) sekä runsaasti kirja-arvioita.

Hinnat: kolme seuraavaa numeroa 100,-, irtonumero 36,-
Tilaukset: toimitussihteeri Tommi Wallenius (931) 346 6812
Julkaisija: Suomen fenomenologinen instituutti
Päätoimittaja: Mikko Lahtinen (931) 253 4851
Osoite: PL 730, 33101 TAMPERE

teenihanteen kritiikkiä. Sen avulla pyritään pikemminkin muodostamaan uusia teorioita kuin testaamaan olemassaolevia. Grounded theoryssa oletetaan kategorioiden nousevan ja niiden välisten suhteiden selvenevän koodausprosessin myötä. Moilanen tiivistää asian näin: "Teoria tuleeikin tässä yhteydessä ymmärtää aineiston yllitämisen näkökulmasta eräänlaisena teoretoisointina: analyysiprosessin myötä tutkimuksessa käytettävät kategoriat abstrahoituvat, ja teorian rakentaminen on näiden kategorioiden välisten suhteiden tutkimista." Oleellista koodauksessa on aineiston eri osien jatkuva vertailu, jonka avulla analyysin tulisi pysyä tarkkana ja kontrolloituna.

Grounded theoryn tutkimusote on siis induktiivinen. Grounded theory -fundamentalistin tulisi lähteä tekemään tutkimusta täysin vailla oletuksia tutkimuskohteesta ja antaa aineiston puhua puolestaan: teoria nousee aineistosta, kunhan sitä kärsivällisesti analysoidaan (Glaser). Ns. luonnollisia keskusteluita analysoitaessa puhdasoppisuutta voidaan ehkä lähestyä, mutta esimerkiksi haastattelututkimuksessa ajatus tuntuu mahdottomalta. Jokainen haastattelijan tekemä kysymys sisällää tiedostettuja tai tiedostamattomia taustaoletuksia ja ne suuntaavat keskustelua johonkin suuntaan. Lähestymistapaan voikin kohdistaa tyypillistä induktiivisiin metodeihin esitetty kritiikkiä: "Glaser ei yksinkertaisesti huomioi riittävästi tutkijan aktiivista panosta, vaan hän nojaa liikaa empirismille tyypilliseen common sense -ajatteluun, joka ei tarkastele omaa perustaansa", kuten Moilanen kirjoittaa ja kutsuu tämän tyyppistä ajattelua naiiviksi empirismiksi.

Olen Moilasan kanssa samaa mieltä siitä, että käytännössä hedelmällinen analyysiprosessi ei ole puhtaan deduktiivista (koodit ennen analyysyä) tai puhtaan induktiivista (koodit luodaan analyysin myötä), vaan kyse on näiden sekoituksesta. Tutkimuksen kysymyksenasettelu antaa jo viitteitä siitä, minkälaisen koodien avulla tutkimusongelmaa kannattaa lähteä ratkaisemaan, mutta toisaalta tutkimusprosessin aikana aineistosta saattaa löytyä ulottuvuuksia, joita ei etukäteen osannut odottaa.

Moilasan kirjoitus Atlaksen teoreettisista taustaoletuksista on tärkeä tutkijan itseymmärryksen kannalta. Pohdinnan avulla on helpompi välttää vaaraa, josta atk-pohjaisista laadullisista analyysimenetelmistä lientsiaatintyön tehnyt Markku Lonkila on varoittanut: kun käytössä on vasara, kaikki ongelmat saattavat aikaa näyttää naujoilla.

Atlaksen kaltaista järeää ohjelmaa ei juuri kannata opetella pieniä aineistoja varten. Niiden käsittelyssä vanhat konstit toimivat aivan hyvin. Ohjelma vaatii myös melko suorituskykyisen laitteen. Vaikka kyseessä on MS-DOS -ympäristössä ajettava ohjelma, sen laiteistovaatimukset ovat yhtä korkeat kuin Windows-ohjelmilla. Käytännössä sujuva työskentely vaatii ainakin 386-prosessorilla ja 4 MB:n keskusmuistilla varustetun mikron. Suurten aineistojen kanssa työskentelevä tarvitsee keskusmuistia 8 MB:a. Graafisen käyttöliittymän vuoksi tarvitaan myös värillinen VGA-monitori sekä MS-yhteensopiva hiiri.

Atlaksen arvo tulee esiin satoja liuskoja käsittävien litteroitujen aineistojen analyysissä. Moilanen tiivistää asian näin: "Analyysioperaatioiden avulla moniulotteisesta ja vaikeasti hahmotettavasta kvalitatiivisesta aineistosta voidaan tehdä systemaattisia havaintoja, minkä ansiosta analyysiprosessi on helpompi hallita. Kun analyysin perustana olevien, tutkijan tekemien havaintojen reliabiliteetti ja validiteetti ovat korkeatasoisia, on aineistosta tehtävien päätelmien pätevyys arvioitavissa. Tietokoneavusteinen analyysi onkin omiaan parantamaan tutkimuksen arvioitavuutta, koska muut tutkijat voivat helposti arvioida tutkijan päätelmien perustana olevien havaintojen korrektiuden."

Itse näen juuri tässä läpinäkyvyydessä suuren arvon. "Kvalitatiivisuuden" nimissä on tehty liikaa tutkimuksia, joista ei tarkallaan lukemisella selviä, miten johtopäätökset ovat syntyneet ja onko taustalla ylipääntään ollut muuta kuin mielikuvia ja aineistosta mielikuvien tueksi noukittuja satunnaisia esimerkkejä.

Tuomo Mörä

Journalismin sanoja sekakielisesti

KUUTTI, Heikki. Journalistiikan sanasto. Ateena kustannus Oy, Jyväskylä 1994. 120 s.

Journalistiikan sanasto lupaa siniharmaakantinen kirjanen. Jyväskyläläinen tutkija Heikki Kuutti on koonnut tämän Ateenan kustantaman uutuuden. Sanasto on tervetullut yritys koota alan suomenkielisiä termejä yksin kansiin.

Journalistiikan sanaston suomenkielisyys on kuitenkin liian hätäinen tulkinta, koska sivuilla ovat englanninkieliset ja suomenkieliset sanat sekaisin. Journalismissa vielä tarkemmin tuntemattomalle aloittelijalle jää hämäräksi, mitkä englanninkieliset sanat ovat vakiintuneet Suomessakin ammattitermeiksi ja mitkä ovat käytössä vain englanninkielisissä maissa.

Asia olisi korjaantunut typografialla tai toisenlaisella ryhmittelyllä. Vai onko tarkoituksena juurruttaa anglismit aloittelijoiden mieleen?

Sanat kertovat käytännöistä

Kieli elää. Sanasto vaihtelee jonkin verran toimituksesta toiseen. Arkipäiväisessä irrallista sanastoa ei ole olemassa. Siksi *Journalistiikan sanastoa* selaillessa äityy kysymään, eikö kyse ole enemmänkin kussakin maassa olevaa journalistista kulttuuria artikuloivasta kielestä kuin irrallisista sanoista.

Kun esittelen suomalaisia lehtiä englantilaiselle vierailleen ja näytän hänelle Kotimaata, kirkon tabloideja, vieraani naama venähtää. Suomalaisessa kulttuurissa tabloidi tarkoittaa lähinnä lehden kokoa. Englantilaisesta perinteestä tulleele tabloidi luonnehtii ennen muuta sisältöä, vaikkakin esimerkiksi Websterin sanakirja antaa sanalle viisi erilaista merkitystä, myös kokoa ilmaisevan merkityksen.

Kuuttiin sanasto ei mene tarkasti sanojen alkuperään, etymologiaan. Kuitenkin esimerkiksi sananmukaisten käännösten yh-